

کرد. هریک از این سه محاسبه براساس یک رقم متفاوت برای هر متغیر است. این واقعیت که هر متغیر نمی‌تواند در دامنه‌ای از مقادیر تغییر کند، در اینجا به کلی بدست فراموشی سپرده می‌شود زیرا مدیر حسابداری راهی برای دریافت اطلاعات ندارد مگر از طریق داده‌هایی که رئیس قسمت بودجه در اختیار می‌گذارد.

موضوعی که باعث درسربیشتر می‌شود آن است که مدیریت از آن آگاهی‌ها و اطلاعاتی برخوردار است که موجب کاهش بعد عدم قطعیت در فرایند تصمیم‌گیری می‌شود، اما به علت آنکه این آگاهی‌ها به صورت دامنه‌ای از مقادیر و نیز اطلاعات غیردقیق است، نرم‌افزارهای معمول قادر به پردازش آنها نیست. امکان دارد کارمندان بتوانند ابوهی از اطلاعات و آمار را برای مدیریت تهیه کنند و درجه‌گمان و اعتقاد خود را در مورد امکان تحقق هر رویداد بیان کنند، اما این اطلاعات نمی‌تواند در تصمیم‌گیری‌های استراتژیک توسط نرم‌افزارهای معمول بکار گرفته شود. بدین ترتیب درک مسئله برای مدیر حسابداری مشکل خواهد شد و او نخواهد توانست بعد عدم قطعیت را در فرایند تصمیم‌گیری بطور موثر دخالت دهد و نتیجتاً اطلاعاتی که برای بدست آوردن آن تلاش شده بود، به هدر خواهد رفت.

تنهای قطعیت در دنیای تجارت، عدم قطعیت است، با این وجود مدیران باید هر روز تصمیماتی درمورد مشتریان، فرآوردهای و سرمایه‌گذاری‌ها با توجه به این عوامل بگیرند. معمولاً در مقابله با بعد عدم قطعیت تصمیم‌گیری، مدیر حسابداری اطلاعات قابل سنجش که در دسترس است را جمع آوری کرده و پیرامون مجھولاتی مانند وضعیت اقتصادی، تغییرات بازار، تورم، تقاضا و از این قبیل مفروضاتی را درنظر می‌گیرد. سپس با استفاده از این اطلاعات و مفروضات و اطلاعات و آمار گذشته به کمک یک نرم‌افزار کامپیوتری معمول به تحلیل مساله می‌پردازد. نکته مهمی که به ندرت در این نوع تحلیل اقتصادی به آن توجه می‌شود این است که در مدل صفحه گسترده (نرم‌افزار) برای هر مجھول و متغیر معمولاً فقط یک مقدار در هربار محاسبه درنظر گرفته می‌شود. عامل

مدیریت عدم قطعیت

ترجم: محسن مامبیگی

منبع: MANAGEMENT ACCOUNTING

شاره:

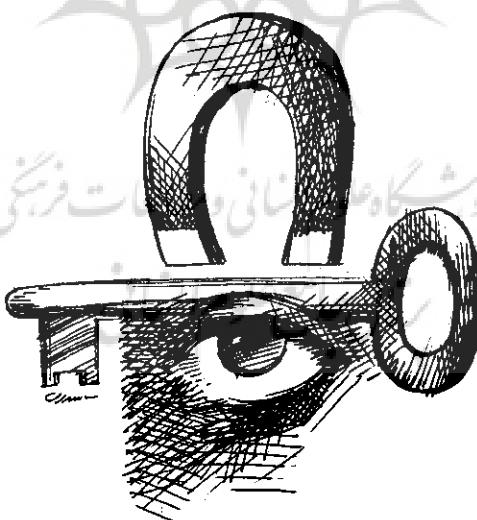
تصمیم‌گیری کمایان یک مساله جدی مدیریت به حساب می‌آید. چطور باید تصمیم گرفت؟ این تصمیم برمبنای کدام تحلیل استوار است؟

پرسش‌های فوق هنگامی پاسخ خود را دشوارتر خواهند یافت که فضای تصمیم‌گیری بطور همزمان درنظر گرفت، او سه صفحه گسترده نمونه (سه آلترناتیو) جهت ارائه تهیه

نرم‌افزارهای معمولی تصمیم‌گیری به بحث تصمیم‌گیریهای استراتژیک در شرایط عدم قطعیت می‌پردازد و در این چارچوب به معنی «سیستم‌های نادقيق مدیریت» می‌پردازد.

افزون بر این، در این نوشتار به تجارب زبانی‌ها نیز در استفاده از «سیستم‌های نادقيق» برای نوآوری در فرآورده‌ها اشاره می‌شود. باهم می‌خوانیم.

شرکت «آلfa» درنظر دارد درمورد تولید یک فرآورده جدید تصمیم بگیرد. مدیر حسابداری از رئیس قسمت بودجه می‌خواهد تحلیل اقتصادی خود را پیرامون این سرمایه‌گذاری گزارش دهد. رئیس قسمت بودجه نخست، اطلاعات تخمینی درمورد فروش آنی، هزینه‌های مهندسی، پیچیدگی‌ها و ظرفیت تولید را به ترتیب از قسمتهای فروش، مهندسی و تولید دریافت می‌کند. او سپس با توجه به مفروضات تخمینی درمورد متغیرهای یادشده و استفاده از اطلاعات حسابداری، حاشیه پوششی هزینه‌های ثابت

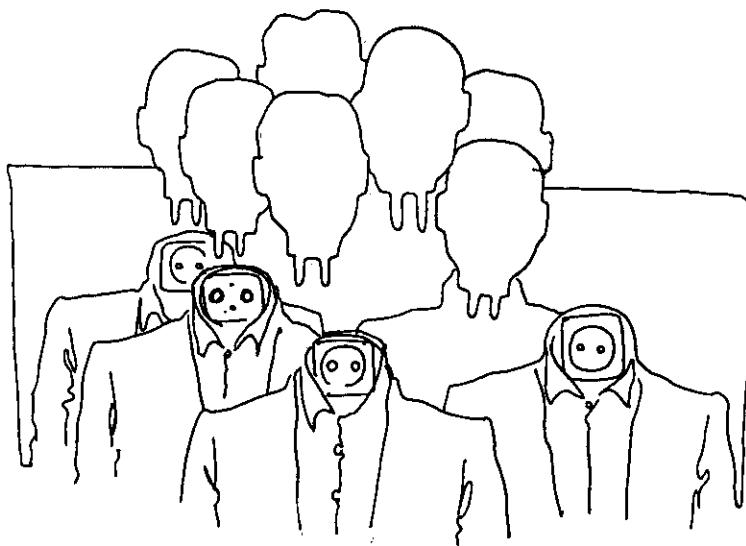

● واژه‌های «سیستم نادقيق» و نظریه «مجموعه‌های نادقيق» برای بیشتر مدیران تازگی دارد.

○ نظریه مجموعه‌های نادقيق مربوط به مجموعه‌هایی است که دارای محدوده مشخص و دقیقی نیست.

دیگری که به پیچیدگی مسئله کمک می‌کند وجود چندین متغیر در فرایند تصمیم‌گیری است.

چگونه است؟

سیستم‌های نادقيق مدیریتی

سیستم‌های نادقيق مدیریتی خلیلی بهتر و کارآئر از نرم‌افزارهای معمول در تصمیم‌گیری‌های مدیریتی در عدم قطعیت است. تصمیم‌گیری‌های مدیریت همواره شامل رویدادهای غیرقطعی زیادی است، اما نرم‌افزارهای سنتی معمول قادر به درنظرگرفتن عوامل غیرقطعی و دخالت اطلاعات غیردقیق نیستند. در مقایسه سیستم‌های نادقيق می‌توانند اطلاعات بی‌شمار مربوط به رویدادهای غیرقطعی را دریافت کرده و این امر موجب بهبود ارتباطات در بازمان می‌شود، زیرا نوع و دامنه عدم قطعیت هر متغیر در هر مسئله با پروژه مستقیماً و به روشنی تعریف می‌شود. به علاوه در وقت صرفه‌جوئی می‌شود، زیرا کسی که مسئول تحلیل مشکل تصمیم‌گیری است مجبور نیست با جایگزین کردن متغیرهای مسئله با ارقام حدسی چندین جواب برای مسئله پیدا کند. در عوض جواب‌های مسئله تصمیم‌گیری با یک تحلیل بدسرعت به صورت تلخیص شده و با درنظرگرفتن اثرات عوامل غیرقطعی ارائه می‌شود.

با نرم‌افزارهای سنتی معمول می‌توان در هریار حل مساله یک رقم را برای هر مجهول بکار برد اما نحوی توان برای هر مجهول دامنه‌ای از مقادیر را درنظرگرفت. برای مثال

● ژاپنی‌ها با استفاده از سیستم نادقيق نوآوری‌های زیادی را در فرآوردهای خود ایجاد کردند.

جواب‌های مطلوب و مناسب را به داده‌های ضعیف و تعریف نشده نمی‌دهد. بر عکس مساله باید به روشنی و درستی اما نه الزاماً دقیق تعریف شود. درواقع مفروضات و گمان‌ها درمورد طیف مقادیر متغیرها باید خیلی مستقیم و روشن در فرمول تصمیم‌گیری درنظر گرفته شود تا تصمیم‌گیرنده بتواند قبل از تیجه‌گیری، کلیه احتمالات را در فرایند تصمیم‌گیری دخالت دهد. سیستم‌های نادقيق را در برنامدها و مساموریت‌های فضایی و بسیاری از فرآوردهای الکترونیک به منظور افزایش کارائی و عملکرد موردن استفاده قرار گرفته است. ژاپنی‌ها با استفاده از سیستم نادقيق نوآوری‌های زیادی را در فرآوردهای خود ایجاد کردند. به عنوان نمونه دندنه ماشین‌های ژاپنی خیلی نرم‌تر عوض می‌شود در حالی که سوخت مصرفی آن یک پنج‌سی سوخت تر حرکت می‌کند و شرکت‌های سونی ایسیستم آسانسورهای ژاپنی خیلی سریع‌تر حرکت می‌کنند و شرکت‌های سونی و کانون، دوربین‌های دقیق‌تر و بهتری به بازار ارائه می‌دهند. تاثیر نظریه مجموعه‌های نادقيق در بهبود تولیدات انکارناپذیر است. اما تاثیر این سیستم بر مدیریت استراتژیک هر متغیر بهترین مقدار حدسی را درنظر بگیریم می‌توان مجموعه‌ای از اطلاعات نادقيق را درین محاسبات مورد توجه قرار داد. باید توجه داشت سیستم نادقيق

در مقایسه با نرم‌افزارهای معمول مخصوص حل مشکل تصمیم‌گیری تحت شرایط نامطمئن، راه حل موثرتری اخیراً مورد توجه قرار گرفته است. این راه حل که به منطق مفاهیم نادقيق معروف است، عمدهاً به وسیله ژاپنی‌ها ظرف ۵ سال اخیر در حل مشکل تصمیم‌گیری در شرایط عدم قطعیت در مهندسی و تولید وسائل الکترونیک به کار گرفته شده و جالب توجه است، با آنکه منطق مفاهیم نادقيق برای نخستین بار در امریکا مطرح شده، این کشور در توسعه کاربردهای عملی منطق مفاهیم نادقيق به مرتب از ژاپن کاربردی منطق مفاهیم نادقيق که معمولاً به سیستم‌های نادقيق معروف است به بازار ارائه می‌شود که بعضی از این نرم‌افزارها جهت بهبود تصمیم‌گیری‌های مدیریتی طراحی شده است.

«سیستم نادقيق» چیست؟

واژه‌های «سیستم نادقيق» و نظریه مجموعه‌های نادقيق برای بیشتر مدیران تازگی دارد، و بنابراین ممکن است با بی‌اعتنایی آنها رویرو شود. هر چند این واژه‌ها از نظر بعضی افراد ممکن است، خنده‌آور و عجیب باشد، اما باید گفت که «سیستم‌های نادقيق» براساس مبحثی در ریاضیات موسوم به «نظریه مجموعه‌های نادقيق» است. نظریه مجموعه‌های نادقيق مربوط به مجموعه اطلاعاتی است که دارای محدوده مشخص و دقیقی نیست. برای مثال از نظر یک شرکت، فروش بالا چه رقمی می‌تواند باشد؟ آیا یک میلیون دلار در سال به معنی فروش بالاست؟ اگر چنین است آیا ۹۰۰ هزار تومان را هم می‌توان فروش بالا دانست؟ مزین فروش متوسط و فروش بالا چه رقمی است؟ در عمل نمی‌توان همیشه به صورت دقیق مزین دو مجموعه را تعیین کرد. به وسیله تکنولوژی نادقيق (FUZZY) به جای آنکه در حل مشکل تصمیم‌گیری برای هر متغیر بهترین مقدار حدسی را درنظر بگیریم می‌توان مجموعه‌ای از اطلاعات نادقيق را درین محاسبات مورد توجه قرار داد. باید توجه داشت سیستم نادقيق

توانست با استفاده از چند حرکت ماووس (MOUSE) بروی منحنی احتمالات تاثیر مبلغ هر هزینه و میزان امکان تحقق آن را بر نتیجه نهایی تصمیم‌گیری به راحتی برسی و محاسبه کند. بدین ترتیب، مدیریت می‌تواند به راحتی بفهمد که چطور تخمین‌های هزینه و عدم قطعیت آنها می‌تواند بر تصمیم نهایی تاثیر بگذارد.

در یک مورد دیگر یک شرکت با استفاده از سیستم «فازی کالک» (FUZICALC) توانست تصمیم‌گیری‌های استراتژیک خود را به میزان ۲۲ برابر بهبود بخشد. این تصمیم‌گیری‌ها قبلًا با صرف ۱۶ ساعت وقت کارمندان و ۷۲ صفحه گزارش تحلیل می‌شد. در حالی که با نرم‌افزار «فازی کالک» با صرف فقط نیم ساعت و یک صفحه گزارش نتایج خیلی مفیدتری بدست آمد. در پایان این مقاله روش استفاده از یک نرم‌افزار منطق نادقيق (FUZZYLOGIC) [۱] تشریح شده است.

نظریه مجموعه‌های نادقيق بر این فرض استوار است که $99/9$ درصد استلال‌های بشر دقیق نیست. از آن جهت که تصمیم‌گیری‌های استراتژیک مملو از عوامل غیرقطعی است و طبعاً دقیق نیستند، منطقی است در حل آنها از تکنولوژی و روشنی استفاده شود که براساس نظریه مجموعه‌های نادقيق باشد. در نمونه‌های زیر خواهید دید که میزان پیچیدگی و عدم قطعیت در بودجه‌بندی سرمایه‌ای، ساخت یا خرید و پیش‌بینی فروش نیاز استفاده از تکنولوژی نادقيق (FUZZY) را چندین برابر می‌کند.

در بیشتر تصمیم‌گیری‌های مربوط به بودجه‌بندی سرمایه‌ای (سرمایه‌گذاریهای درازمدت) جریان‌های نقدی زیر وجود دارد:

- ۱ - جریان‌های نقدی و روودی و خروجی در زمان صفر (مرحله نخست سرمایه‌گذاری).
- ۲ - سرمایه‌گذاری در حسابهای دریافتی و کالا

۳ - ارزش اسقاطی دارائی‌های ثابت.

۴ - جریان‌های نقدی عملیاتی

- تخمین هریک از این جریان‌های نقدی می‌تواند با اشتباها فراوان همراه باشد. تغییر در عوامل بروون سازمانی مانند وضعیت اقتصادی، رقابت بازار و اولویت‌ها و سلیقه مشتریان می‌تواند اثرات زیادی بر جریان‌های نقدی بگذارد. از این گذشته تخمین عمر مفید

○ سیستم‌های نادقيق مدیریتی خیلی بهتر و کارآتر از نرم‌افزارهای معمول در تصمیم‌گیری‌های مدیریتی در شرایط عدم قطعیت است.

● از همان تکنولوژی که در بهبود و تولید و مهندسی استفاده شده، این روزها در تصمیم‌گیری‌های استراتژیک در شرایط عدم قطعیت استفاده می‌شود.

بدون برآورده هزینه، درجه عدم قطعیت تصمیم‌گیری بطور هندسی افزایش می‌یابد و به این ترتیب ثابت شد که سیستم «فاری کالک» یک کمک بزرگ در تصمیم‌گیری‌های این شرکت بود زیرا با کمک این بازار می‌توان برای هر قلم از اجتناس، دامنه‌ای از مقادیر ممکن و همچنین محتمل ترین مقادیر را نیز در نظر گرفت.

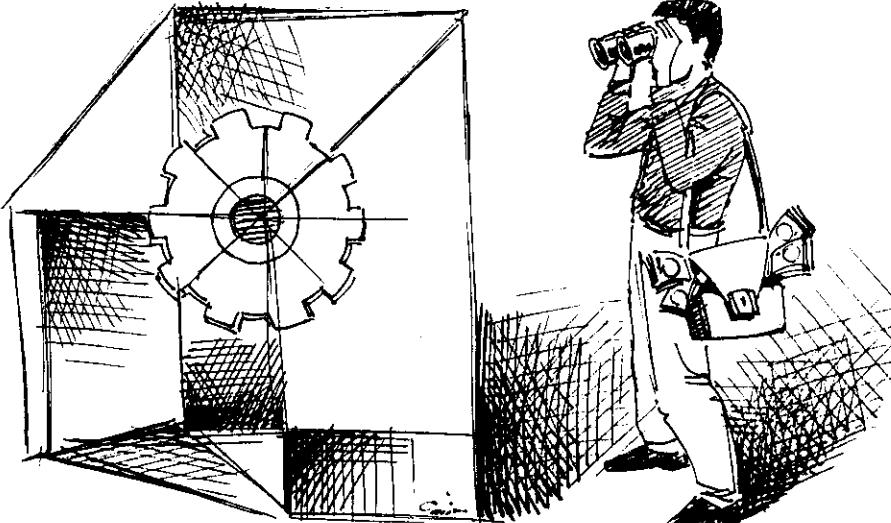
شاید مهم‌ترین مزیت منطق مفاهیم نادقيق در مدیریت، بهبود ارتباطات بین سطوح مختلف مدیریت ندارد برای درک و تخصیص میزان عدم قطعیت رویدادها چندین سنتاریو را به تصویر بکشد. دوم اینکه فرضیات درمورد محتمل ترین رویدادها خیلی صریح و مستقیم است. با وجود این مدیریت دامنه جامع‌ای از کل رویدادهای ممکن را می‌تواند جهت برسی و رجوع سریع و آسان در اختیار داشته باشد. به وسیله تجزیه و تحلیل تصویری منحنی توزیع احتمالاً کلیه رویدادها همراه با تعیین رویدادهایی که امکان اتفاق آنها خیلی زیاد است، در برابر چشم تحلیل‌گر قرار می‌گیرد. برای مثال در یک شرکت، مدیریت

در صنعت پوشک برای آنکه شرکتی فروش سالانه خود را تخمین بزند، باید تقاضا برای مدل، اندازه، رنگ و نوع پارچه را تخمین زده و در فرمول فروش براورده دخالت دهد. معمولاً ارقام تخمینی مربوط به این متغیرها دقیق نیست. به طوری که زیان حاصل از این متغیرهای نامطمعن سالانه برابر 25 میلیارد دلار و یا 25 درصد کل خرده‌فروشی در صنایع پوشک امریکا است. علت اصلی این زیان بزرگ آن است که در نرم‌افزارهای معمول برای هر متغیر غیرقطعی به جای دامنه‌ای از مقادیر فقط یک مقدار برای هر مجھول در هریار حل مسئله در نظر گرفته می‌شود. اشتباه در یک رقم موجب انبوهی از اشتباها در محاسبات بعدی می‌شود.

برای مثال، اگر مدیریت پیش‌بینی کند تقاضای بازار برای فرآوردهای بالا خواهد بود، تمام تصمیمات دیگر براساس این پیش‌بینی گرفته می‌شود و در صورتی که پیش‌بینی شود تقاضای بازار کم است تصمیمات و بودجه کاملاً متفاوتی مورد توجه قرار خواهد گرفت در فرایند این تصمیم‌گیری، این واقعیت که تقاضا برآورده هزینه است، به کلی به دست فراموشی سپرده شده است. اگر تصمیم‌گیری شامل چندین متغیر باشد پیچیدگی مسئله چندین برابر خواهد شد. در نظر گرفتن ترکیبی از کلیه مقادیر برای متغیرها نه تنها بسیار وقت‌گیر است، بلکه یک فکر و منطق قوی در ریاضیات را می‌طلبد.

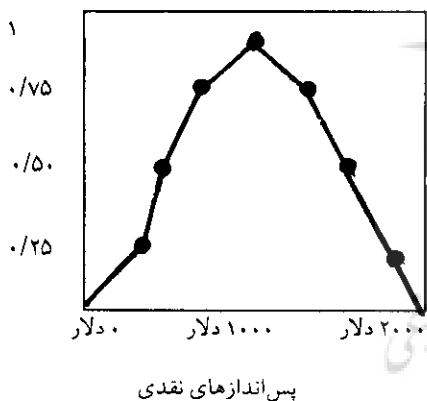
کاربرد سیستم‌های نادقيق در مدیریت استراتژیک

از همان تکنولوژی که در بهبود تولید و مهندسی استفاده شده، این روزها در تصمیم‌گیری‌های استراتژیک در شرایط عدم قطعیت نیز استفاده می‌شود. یک شرکت از یکی از سیستم‌های نادقيق مدیریتی موسوم به «فاری کالک» (FUZICALC) برای تصمیم‌گیری در گسترش کارخانه خود استفاده کرد. تصمیم‌گیری مربوط به ایجاد یک خط تولید جدید بود. در تصمیم‌گیری برآوردهای هزینه از درجه عدم قطعیت متفاوتی برخوردار است. برای مثال درمورد بعضی اقلام برآورده هزینه از قبل مشخص است در حالی که بعضی اقلام هزینه برآورده مشخصی ندارند. به خاطر هر یک از اقلام

در شکل ۱ متحنی این عدد نادقیق مشاهده می‌شود.

شکل ۱

همانگونه که توجه کردید به هر رقم در دامنه عایدات نقدی یک درجه اعتقاد نسبت داده شده است. بدینوسیله کلیه رویدادهای عدم قطعی که از نظر مدلر وجود دارد، درنظر گرفته شده. درجه اعتقاد به یک رقم را می‌توان بدون تاثیر بر درجه اعتقاد بر سایر ارقام تغییر داد. حاصل جمع درجه اعتقادها پر ابر یک نیست.

این مسخری بطور کامل اعتقادهای مدیر را در مرور عایدات نقدی تخمینی منعکس می‌کند.
باشد توجه داشت که بر روی اعداد نادقيق کلیه عملیات ریاضی مانند جمع، تفریق، ضرب و تقسیم را می‌توان انجام داد. □

طیف بین ۹۰۰ تا ۱۱۰۰ دلار تخمین زده شود. ممکن است عایدات نقدی آنی نسبتاً مطمئن باشد. دامنه تفاوت آنها ممکن است بین ۹۰۰ تا ۱۱۰۰ دلار باشد و ممکن ترین دامنه ممکن است بین ۹۷۵ تا ۱۰۲۵ دلار تخمین زده شود.

نظریه مجموعه‌های نادقیق این اعتقادها و گمانها را درمورد عایدات نقدی - آنی درنظر گرفته و عملیات ریاضی بر روی آنها انجام می‌دهد. با نرم‌افزارهای سیستم‌های نادقیق می‌توان با چند حرکت «ماوس» منحنی توزیع گمان‌ها و اعتقادها را به سرعت و به راحتی به تصویر کشید. برای مثال به هر رقم در دامنه عایدات نقدی یک «درجه گمان» یا اعتقاد می‌توان نسبت داد. این درجه اعتقاد بین صفر و یک باید باشد. درجه اعتقاد صفر به معنی آن است که رویداد اتفاق نخواهدافتاد. درجه اعتقاد یک میان بالاترین درجه اعتقاد است و دلالت براین دارد که رویداد اتفاق خواهدافتاد. هر اندازه درجه اعتقاد بیشتر باشد، رقم نسبت داده شده به

عدد یک ترددیک تر است.
برای مثال فرض کنید مدیری اعتقاد دارد،
عایدات نقدی ناشی از یک سرمایه‌گذاری بین
صفر و ۲۰۰۰ دلار خواهد بود. همچنین مدیر
اعتقاد دارد: (۱) - امکان ۱۰۰۰ دلار عایدی
از همه بیشتر (۲) - امکان ۹۰۰ یا ۱۱۰۰ دلار
عایدی خیلی زیاد (۳) - امکان ۸۰۰ یا ۱۵۰۰
دلار متوسط و (۴) - امکان ۵۰۰ یا ۱۸۰۰
دلار خیلی کم باشد.

باتوجه به این اعتقادات مدیر می تواند بد
هر رقم عایدی تخمینی یک درجه اعتقاد
مطابق زیر نسبت دهد:

سرمایه‌گذاری‌ها در دنیا اینی که تکنولوژی با سرعت فرازینده‌ای حرکت می‌کند بسیار نامطمئن و مشکل است. نرخ مطلوب برگشت از سرمایه همواره می‌تواند تغییر کند. عوامل عملیاتی درون سازمانی مانند هزینه‌های راه‌اندازی، تاثیر منحنی بادگیری (کارائی بیشتر همراه با گذشت عمر فعالیت) و تغییر در هزینه مواد اولیه و دستمزد می‌توانند به جنبه عدم قطعیت فرایند تصمیم‌گیری سازگارند.

اغلب عوامل یادشده در تصمیم‌گیری‌های مربوط به ساخت یا خرید نیز دخالت دارند، اما علاوه بر اینها عوامل دیگری هم هست که بر جریانهای نقدی این نوع تصمیم‌گیریها اثر می‌گذارد، بعضی از این عوامل عبارتند از:

- ۱- تاثیر تصمیم به خرید کالا بر کارائی کارکنان
  - ۲- تاثیر تصمیم به ساخت کالا بر رابطه تدارک دهنگان و کارائی آنها

۳- تاثیربرنامه‌های درازمدت بر کارآفرینی کارکنان
هر یک از این عوامل غیرقطعی بر تصمیم به خرید یا ساخت فرآورده اثر می‌گذارد.
پیش‌بینی فروش تابع متغیرهای گوناگونی است. ترکیب فروش فرآورده‌های مختلف وضعیت اقتصادی، تغییر در نیازهای مصرف‌کنندگان، وضعیت رقابت، تغییر و پیشرفت و نوآوری در تکنولوژی و تبلیغات تاثیر مهمی بر پیش‌بینی فروش می‌گذارد. دو نکته درمورد این سه نوع تصمیم‌گیری قابل توجه است. نخست وجود عدم قطعیت در فرایند تصمیم‌گیری و دوم آنکه شیوه‌ای که این عدم قطعیت در سازمان بین سطوح مختلف مدیریت ارتباط ایجاد می‌کند اثر عمده‌ای بر مدیریت استراتژیک می‌گذارد.

یک مثال درمورد سرمایه‌گذاری درازمدت

اصول سیستم‌های نادقيق را می‌توان با یک مثال درمورد تصمیم‌گیری به سرمایه‌گذاری درازمدت تشریح کرد. در سرمایه‌گذاری‌های درازمدت نمی‌توان رقم دقیقی که عاید شرکت خواهدش پیش‌بینی کرد. مدیریت می‌تواند طبقی از عایدات را پیش‌بینی کند اما پیش‌بینی دقیق یک رقم بسیار مشکل است. ممکن است عایدات نقدی آنچه خیلی نامطمئن باشد به طوری که بین صفر و ۲۰۰۰ دلار باشد. محتمل ترین